

NOTES SOBRE CONDUCTES MEDIQUES CATALANES PELS VOLTS DEL 1750

Xavier SORNI i ESTEVA

En els darrers anys s'han produït algunes importants aportacions en el coneixement històric de les conductes de metges, cirurgians i apotecaris a Catalunya. Precisament, els Congressos d'Història de la Medicina Catalana han estat marc d'algunes de les més interessants. En el Vè, per exemple, Camps Clemente, Camps Surroca i Aler Ibarz, donaren a conèixer bon nombre d'il·lustratius contractes d'acondició del segle XVI de diverses localitats catalanes (1), i Camps Surroca exposà amb extraordinari encert una visió de l'evolució i anàlisi de les conductes mèdiques a Catalunya (2). Tot i amb això, resta encara molt per conèixer d'aquesta modalitat de retribució mèdica que tant significà a Catalunya, sobretot fora les grans ciutats, des de la Baixa Edat mitjana i fins no fa pas gaire. Per això, modestes aportacions com la que tot seguit s'ofereix tenen encara raó de ser.

A tenor de la bibliografia específica, les fonts principals de documentació sobre conductes mèdiques de Comú han estat els arxius històrics municipals. Certament, atesa la seva naturalesa, són idonis per anar-hi espigolant contractes i acords municipals de contractació de conductes, molt interessants de per sí i, comparats, bàsics per estudis de caràcter general. Això, però, ha fet desconsiderar un organisme que no apareix normalment esmentat en els contractes ni en les deliberacions d'acondició: la Reial Audiència del Principat de Catalunya.

El propòsit bàsic d'aquesta comunicació és precisament ressaltar el paper de la Reial Audiència en les conductes, la qual cosa equivaldrà a posar de manifest la conveniència de recórrer a l'arxiu d'aquell organisme si es vol aprofundir en d'aquest tema (3). També, de passada, es proposa observar algunes peculiaritats d'aquesta modalitat de l'exercici mèdic. Per a dur a terme el propòsit, s'ha pres de mostra una sèrie molt concreta, Cartas de la Real Audiencia, i un període també concret, de l'any 1746 al 1759, que correspon al regnat de Ferran VI (4).

Cartes de la Reial Audiència és una més de les nombroses sèries de registres de l'arxiu, i aplega, com el seu nom indica, cartes, missives que majoritàriament (no sempre) tenien por objecte recaptar informació sobre assumptes elevats a aquest

organisme. La forma d'aquestes cartes era gairebé sempre la mateixa: el Secretari de la Reial Audiència s'adreçava en nom de Su Excelència i Real Audiència (S), a alguna autoritat competent, bàsicament del Principat, adjuntant còpia del memorial que feia el cas i demanant informació sobre algun o alguns aspectes continguts en el mateix. En els registres d'aquestes cartes no estan inclosos els memorials, però sí informació suficient per conèixer l'autor, la qüestió de fons i la sol·licitud. És una sèrie que sense complicacions excessives il·lustra bastant bé d'alguns dels assumptes que tractava la Reial Audiència, i pel que fa al propòsit aporta suficient informació. No cal dir que si es pretengués un estudi en particular i complet de cada cas seria obligat cercar entre altres sèries i papers del mateix organisme.

En total, entre els catorze volums de registres de Cartes de la Reial Audiència corresponents als anys 1746-1759, s'han trobat exactament 116 documents referents a conductes de metges, de cirurgians, d'apotecaris o de manescals, xifra que bé palesa que no era excepcional la intervenció d'aquell organisme en les qüestions relatives a conductes.

Abans d'observar el paper de la Reial Audiència en l'aspecte que ocupa, convé relacionar mínimament els documents de la mostra. La taula següent presenta les 116 cartes ordenades per dates (no exactament per ordre de registre). La primera columna assigna un número de referència a cada document d'acord amb l'ordenació; la segona la població protagonista de l'aconducció; la tercera la data de la Carta de la Reial Audiència; la quarta la professió mèdica aconduïda, la qual s'expressa de forma abreujada, així, A indica apotecari, C cirurgià, M metge i Ma manescal; la darrera columna ofereix la signatura del document, primer el número de registre i després, els folis, tot això obviant per no engruixir la taula, que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a la secció Reial Audiència.

DOC. Nº	POBLACIO	DATA DE LA CARTA	PROFESSIÓ CONDUIDA	SIGNATURA
001	Gandesa	18-1-1747	A	396, 5v.
002	Montblanc	12-7-1747	M	396, 140-140v.
003	Navarces	11-5-1748	C	397, 116-116v.
004	Miravet	24-7-1748	M	397, 176v-177.
005	Gandesa	20-11-1748	M	397, 254v-255.
006	Sedó	30-11-1748	M	397, 267v-268.
007	Sènia, la	26-2-1749	M	398, 42v-43.
008	Gandesa	10-9-1749	C	398, 212-212v.
009	Miravet	10-9-1749	M	398, 212v-213.
010	Berga	27-9-1749	M	398, 226-226v.

011	Mora d'Ebre	19-11-1749	C	398, 265V-266.
012	Gandesa	31-12-1749	A	398, 288-288v.
013	Horta de Sant Joan	4-2-1750	C	399, 11v.
014	Berga	7-2-1750	M	399, 16-16v.
015	Constantí	18-4-1750	M	399, 76v-77.
016	Amposta	29-4-1750	M	399, 83-83v.
017	Almenar	2-5-1750	A	399, 85.
018	Horta de Sant Joan	6-5-1750	C	399, 89-89v.
019	Aitona	6-6-1750	M	C399, 112v.
020	Taradell	4-7-1750	M	399, 148-148v.
021	Amposta	15-7-1750	M	399, 160v-162v.
022	Figueroia de Meià	29-7-1750	M	399, 175v-176.
023	Berga	1-8-1750	M	399, 181v-182.
024	Bot	21-10-1750	M	399, 259v-260.
025	Arbeca	24-10-1750	M	399, 265v.
026	Verdú	31-10-1750	M	399, 271v.
027	Granadella, la	11-11-1750	M	399, 279-279v.
028	Miravet	2-12-1750	M	399, 298v-299.
029	Cambrils	4-1-1751	A	400, 1-1v.
030	Bot	13-1-1751	M	400, 14v-15.
031	Pobla de Montornés, la	10-2-1751	M	400, 34.
032	Benissanet	31-3-1751	M	400, 90.
033	Fatarella, la	31-3-1751	A	400, 91.
034	Pobla de Lillet, la	10-4-1751	M	400, 107v-108.
035	Benissanet	14-7-1751	M	400, 223.
036	Vinaixa	17-7-1751	A	400, 224-224v.
037	Aitona	21-8-1751	C	400, 256-256v.
038	Puigverd de Llèida	28-8-1751	A	400, 266v-266v.
039	Aitona	25-9-1751	C	400, 296.
040	Santa Maria de Meià	16-10-1751	M	400, 308v.
041	Alcoletge	23-10-1751	C	400, 312.
042	Benissanet	10-11-1751	M	400, 324.
043	Bot	16-1-1752	A	401, 16v.
044	Espluga de Francolí, l'	29-2-1752	M	401, 41-41v.
045	Gandesa	8-3-1752	C	401, 47v-48.
046	Espluga de Francolí, l'	12-4-1752	M	401, 66-66v.
047	Gandesa	10-5-1752	C	401, 100v.
048	Miravet	21-6-1752	M	401, 137v-138.
049	Garcia	21-6-1752	M	401, 145-145v.
050	Garcia	19-7-1752	M	401, 179v-180.
051	Miravet	23-8-1752	M	401, 209v-210.
052	Arbeca	2-9-1752	C	401, 219v.
053	Amposta	15-9-1752	M	401, 276v-277.
054	Gandesa	4-10-1752	C	401, 242-243.
055	Miravet	18-10-1752	M	401, 253v-254.

056	Aitona	9-12-1752	C	401, 284-285.
057	Almenar	10-11-1753	M	402, 308v-309.
058	Miravet	25-7-1753	A C M Ma	402, 211v-212.
059	Igualada	4-8-1753	M	402, 216v-217.
060	Batea	15-8-1753	A	402, 222-222v.
061	Almenar	?-8-1753	M	402, 229-230.
062	Benavent	1-9-1753	C	402, 237-237v.
063	Almenar	10-9-1753	M	402, 310-310v.
064	Horta de Sant Joan	19-9-1753	A	402, 254v-255.
065	Benissanet	16-1-1754	Ma	403, 13-13v.
066	Borges del Camp, les	10-4-1754	M	403, 113-113v.
067	Sènia, la	12-7-1754	C M	403, 159v-150.
068	Tivenys	14-8-1754	C	403, 208.
069	Gandesa	16-10-1754	C	403, 262.
070	Tivenys	4-12-1754	C	403, 307-308.
071	Llers	15-3-1755	A M	404, 108v-109v.
072	Llers	15-3-1755	A M	404, 109v-110.
073	Sènia, la	20-8-1755	M	404, 299.
074	Granyena	13-9-1755	C M	404, 323-323v.
075	Aitona	13-12-1755	M	404, 406v-407.
076	Granyena	3-1-1756	C M	405, 5-5v.
077	Sènia, la	24-3-1756	M	405, 92v-93.
078	Sènia, la	24-3-1756	M	405, 93v-94.
079	Mollerussa	3-4-1756	C	405, 112-112v.
080	Aitona	24-7-1756	C M	405, 240v-241.
081	Catllar, el	11-8-1756	C	405, 248v.
082	Sodanell	14-8-1756	A	405, 256v-257.
083	Palau d'Anglesola, el	18-9-1756	M	405, 294v.
084	Algerri	30-10-1756	C	405, 334v.
085	Granyena	6-11-1756	M	405, 337v-338.
086	Algerri	13-11-1756	C	405, 343.
087	Castellvell	15-12-1756	C	405, 378v.
088	Arbeca	12-2-1757	A	406, 39v.
089	Castellvell	14-3-1757	M	406, 79v-80.
090	Gandesa	28-3-1757	C M	406, 108.
091	Arbeca	3-9-1757	A	406, 273v-274.
092	Almenar	17-9-1757	Ma	406, 281v.
093	Prades	26-9-1757	M	406, 289-289v.
094	Cornudella	3-10-1757	C	406, 292.
095	Castelló de Farfanya	8-10-1757	C M	406, 293.
096	Portella, la	22-10-1757	A	405, 308v-309.
097	Castellvell	27-10-1757	M	405, 330v-331.
098	Horta de Sant Joan	10-11-1757	Ma	405, 341.
099	Siurana	5-12-1757	C	406, 356.
100	Prades	23-1-1758	M	407, 12v-13.

101	Corbera d'Ebre	13-3-1758	A	407, 59-59v.
102	Algerri	18-3-1758	C M	407, 65-66v.
103	Algerri	27-5-1758	C	407, 125.
104	Gandesa	5-6-1758	C M Ma	407, 132v-133.
105	Palau d'Anglesola, el	8-7-1758	M	407, 173v-174.
106	Gandesa	24-7-1758	M	407, 196v-197.
107	Sant Salvador de Toló	29-7-1758	C	407, 199v.
108	Biosca	5-8-1758	A M	407, 204-204v.
109	Gandesa	21-8-1758	M	407, 217-218.
110	Gandesa	27-11-1758	M	407, 295-295v.
111	Gandesa	11-12-1758	M	407, 307v-308.
112	Torregrossa	20-1-1759	M	408, 8.
113	Arbeca	24-2-1759	A	408, 26.
114	Torrelameu	3-3-1759	A C M	408, 29v.
115	Batea	23-4-1759	M	408, 41.
116	Bellvis	2-7-1759	A	408, 57v.

S'observa en la taula que les conductes de metge eren més freqüents que les d'apotecari i de cirurgia (molt poques les de manescal), la qual cosa, però, ben segur que no farà més que confirmar suposicions a la bestreta. El més interessant de la taula, és a dir, de la documentació mostra, són les localitats implicades en conductes: en total, 54 de diferents. El més destacable, però, no és la xifra, sinó la situació geogràfica, més fàcilment observable agrupant per comarques actuals:

Alt Empordà, l':	Llers (071) (072)
Anoia, l':	Igualada (059)
Bages, el:	Navarres (003)
Baix Camp, el:	Borges del Camp, ies (066) Cambrils (029) Castellvell (087) (089) (097) Prades (093) (100)
Baix Ebre, el:	Tivenys (068) (070)
Bergadà, el:	Berga (010) (014) (023) Pobla de Lillet, la (034)
Conca de Barberà, la:	Espluga de Francolí, l' (044) (046) Montblanc (002)
Garrigues, les:	Arbeca (025) (052) (088) (091) (113) Granadella, la (027) Vinaixa (036)
Montsià, et:	Amposta (016) (021) (053) Sènia, la (007) (067) (073) (077) (078)

Noguera, la:	Algerri (084) (086) (102) (103) (084) Castelló de Farfanya (095) Figuerola de Meià (022) Portella, la (096) Santa Maria de Meià (040) Torrelameu (114)
Osona:	Taradell (020)
Pallars Jussà, el:	Benavent (062) Sant Salvador de Toló (107)
Pla d'Urgell, el:	Bellvis (116) Mollerussa (079) Palau d'Anglesola, el (083) (105) Torregrossa (112)
Priorat, el:	Cornudella (094) Siurana (099)
Ribera d'Ebre, la:	Benissanet (032) (035) (042) (065) Garcia (049) (050) Miravet (004) (009) (028) (048) (051) (055) (058) Mora d'Ebre (011)
Segarra, la:	Biosca (108) Granyena (074) (076) (085) Sedó (006)
Segrià, el:	Aitona (019) (037) (039) (056) (075) (080) Alcoletge (041) Aimenar (017) (057) (061) (063) (092) Puigverd de Lleida (038) Sodanell (082)
Tarragonès, el:	Catllar, el (081) Constantí (015) Pobla de Montornés, la (031)
Terra Alta, la:	Batea (060) (115) Bot (024) (030) (043) Corbera d'Ebre (101) Fatarella, la (033) Gandesa (001) (005) (008) (012) (045) (047) (054) (069) (090) (104)(106) (109)(110) (111) Horta de Sant Joan (013) (018) (064) (098)
Urgell, l':	Verdú (026)

S'observa que aquestes localitats són a terres de l'interior, bàsicament de comarques lleidatanes i tarragonines, com si a les barcelonines i gironines haguessin estat rares les conductes de professionals mèdics pels volts de 1750. També, que llevat de quatre o cinc, totes eren poblacions molt petites i marcadament rurals.

Entrant ja en el paper de la Reial Audiència en les conductes, convé advertir que la informació continguda en la documentació anotada és excessiva per poder ser tractada aquí amb detall, i, a la vegada, insuficient per permetre l'estudi d'alguna conducta en particular (correspon a una sola sèrie documental). Per això, i d'acord amb l'objectiu indicat al principi, es proposa només apuntar la diversitat de qüestions que tenia de resoldre la Reial Audiència i procurar una aproximació a la naturalesa de les mateixes. Abans cal advertir que les tres cartes de Berga no corresponen a conductes de Comú, sinó de l'agrupació dels gremis de la ciutat, amb dos metges aconducats que cobraven d'un impost sobre vi.

El primer que palesa la documentació és que els regidors no podien crear lliurement una conducta. Abans tenien d'obtenir permís de la Reial Audiència. Per això trametien un memorial justificant la conveniència i fent la sol·licitud, no sense indicar la forma de retribució econòmica, generalment per repartiment entre els veïns, amb diners o amb espècies (normalment blat). En alguns casos es demanava permís per aconducar més d'un professional mèdic alhora, i també es donava el cas de sol·licitud de conductes mèdiques que comportaven fer a més de mestre del poble (de cirurgians especialment). La Reial Audiència, normalment, abans de donar la conformitat, indagava quants professionals, aconducats o no, hi havia en el poble, i també si aquest tenia suficients recursos per poder proporcionar el salari, és a dir, prou veïns. Per això s'adreçava al corregidor corresponent demanant informació per a passar-la al fiscal civil. La documentació, però, recull relativament pocs casos de creació de noves conductes de comú : Navarcles (003), Figuerola (022), Cambrils (029), Santa Maria de Meià (040), Benavent (062), les Borges del Camp (066), la Sènia (067) (073), Castelló de Farfanya (095), Algerri (102), Sant Salvador de Toló (107), Torrelameu (114).

Un cop obtingut el permís es procedia al pregó i més tard a l'elecció de candidats. La mostra documental no dóna a conèixer el procediment d'elecció, i per això no estarà de més referir-se a un document localitzat en una altra sèrie de registres de la Reial Audiència, concretament Cartas Acordadas. En una d'aquestes cartes, datada el 13 de juliol de 1758, Ferran VI s'adreça al Capità General i President de la Reial Audiència del Principat de Catalunya tot dient que l'Ajuntament de Fonz, població del Regne d'Aragó de 200 habitants, va obtenir l'any 1745 el permís per constituir una comissió de 20 veïns "que hubiessen obtenido los empleos onoríficos" per elegir, junt amb el "cura o vicario... y dos capitulares", el metge, el cirurgià, l'apotecari i demés càrrecs necessaris al bé públic. Afegeix que les poblacions de 100 veïns podien formar comissions de 15 i demana informació sobre Batea, que amb 150 habitants pretenia qualcom semblant a Fonz (6).

Tampoc els regidors podien sense permís de la Reial Audiència prorrogar una conducta, anul·lar-la, substituir un aconducat per un altre o fer servir diners de propis per pagar la conducta. Cartes amb relació amb aquests permisos són més abundants que les anteriors, però proporcionalment també poques. La raó de l'abundància de documentació és que la Reial Audiència, a més de regular la creació i modificació de conductes, intervenia en els litigis, essent-ne les conductes una font extraordinària

Els regidors acudien també a la Reial Audiència per aconseguir que els veïns acceptessin els seus acords sobre una conducta, per obligar-los a pagar, per fer subsistir una conducta malgrat la seva oposició; fins i tot per aconseguir fer fora un antic aconducat de la casa que ocupava per cedir-la al nou.

Els veïns també recorrien amb freqüència a la Reial Audiència per aconseguir, en contra dels interessos dels regidors, la revocació d'una conducta, el deixar-la oberta, la continuïtat d'un professional concret, la llibertat per emprar o no el servei d'un aconducat, la no contribució econòmica per haver estat firmada sense el seu consentiment, etc. També, perquè s'obligués a la resta de veïns a contribuir econòmicament a la conducta.

Freqüentment, part del veïnat, capitanejat pel batlle o per algun regidor enfrontat amb la resta de l'ajuntament, demanava llibertat per emprar o no el servei d'un aconducat, o bé la deslliuració de contribuir al salari adduint que mai recorrerien a ell per preferir el servei d'un altre de la població. També per exigir l'elecció del candidat més votat. En un cas en particular, el batlle demanava l'anul·lació d'una conducta per haver estat acordada pels regidors sense la seva presència.

Els professionals mèdics aconducats adreçaven també memorials per aconseguir, en defensa dels seus interessos, l'anul·lació de la conducta d'un altra, el manteniment de la pròpia o pròrroques temporals; també el cobrament del salari.

Els professionals mèdics desaconducats, també en defensa dels seus interessos, recorrien per demanar que en el termini de la conducta vigent no se'n firmés cap altra; també, per obligar als regidors que li lliuressin els salaris deguts i per tenir llibertat per cercar una nova conducta.

Igualment, professionals mèdics no aconducats s'adreçaven sovint a la Reial Audiència per impedir als regidors que seguissin compel·lint els veïns a la conducta, o per obligar-los a abandonar, deixar oberta o anul·lar la conducta vigent, normalment al·legant mal servei mèdic o falta de compliment per part dels regidors de les disposicions sobre aconducció.

Tota aquesta documentació revela una extraordinària conflictivitat de les conductes mèdiques, originada sobretot per l'escàs nombre de veïns de les poblacions i el caràcter extremadament rural de la majoria (a Biosca només hi havia 55 famílies i aconduïren un metge i un apotecari).

Aquestes localitats, de vegades bastant allunyades de les veïnes, precisaven, naturalment, de serveis mèdics, però no podien esperar que un metge, un cirurgià, un apotecari, o fins i tot un manescal, es decidís a instal·lar-s'hi i més sabent que no podria viure dels seus actes professionals. En alguns casos es posaven d'acord dos tres pobles per aconduïr conjuntament, però no sembla, a tenor de la documentació, un recurs massa freqüent. El més normal era formar conductes pròpies. Per altra banda, en les poblacions no tan petites, un sol metge no bastava i tampoc podien confiar en la vinguda d'un altre. Tot això era el que obligava a aconduïr, i no el simple fet d'anar pagant per si de cas esdevenia una malaltia greu i cara.

El salari de la conducta era ben just el suficient per aconseguir cobrir la plaça, però pels veïns significava una despesa difícilment suportable i pel professional mèdic una retribució massa baixa pel seu gust. A més, la documentació posa de manifest que no era estrany que l'aconduït tingués moltes dificultats en percebre el salari, no precisament per mala voluntat dels regidors, sinó perquè no sempre les collites eren bones i per tant no sempre els veïns estaven en condicions de contribuir. En algun cas els regidors es veïeren precisats a satisfer el salari amb fons del comú, naturalment, després d'obtenir el permís a la Reial Audiència.

Els professionals mèdics que s'avenien a contractar no eren precisament els millors. La documentació, en més d'un cas, planteja fins i tot dubtes sobre la capacitat del metge. Per altra banda, la remuneració per carregosa que fos als veïns, no era cap estímul per a un millor servei, i en el cas particular dels apotecaris, obligats per raó d'ofici a comprar simples i materials, era causa de mesquineses (d'aquí l'adagi català "apotecari aconduït o bé lladre o bé pelat") (6). El mal servei era una de les causes de rebuig dels veïns, els quals s'enfrontaven freqüentment amb els regidors per aconseguir un canvi de metge. En aquest punt es produïen moltes vegades divisions entre els veïns i fins i tot entre els regidors, els uns partidaris de continuar la conducta i els altres disposats a deslliurar-se'n. La qüestió no tenia una solució fàcil, puix per entremig, a més d'un contracte que calia respectar, hi havia baralles entre veïns al marge de les conductes que no feien més que dificultar l'entesa.

Quan un professional veia proper el termini de la conducta (tres anys era bastant acostumat) confiava en una nova contracta. Si tot havia anat bastant bé, el normal era que se signés sense cap entrebanc, però no sempre era així. Els veïns, tots o una part, no estaven sempre disposats a acceptar-la i, a la vegada, no sempre els regidors estaven d'acord amb els veïns. Al final, si no hi havia entesa,

el metge, el cirurgià o l'apotecari, es veia precisat o bé a cercar un conducta en una altre poble o a quedar-se en el mateix sense contracta. Si es donava aquest últim cas, la seva natural preocupació era que el comú no aconduqués a ningú del seu mateix ofici per disposar al menys així de tota l'escassa clientela. Era freqüent, però, que tard o d'hora els regidors decidissin obrir una altra conducta. Llavors l'antic aconducat recorria a la Reial Audiència, primer argumentant que no tenia fonament la pretensió dels regidors i després, davant dels fets consumats, denunciant irregularitats en l'elecció del nou aconducat i comptant amb el suport d'alguns veïns addictes, els quals feien força negant-se a participar en el repartiment argumentant que mai utilitzarien els serveis del nou aconducat per comptar amb els d'una altre. Aquesta problemàtica era la mateixa plantejada en pobles una mica més grans on hi havia un professional mèdic que veia com els regidors aconductaven sense comptar amb ell.

D'aquesta documentació, que no és més que una mostra, podrien destacar-se molts més aspectes i detalls, però l'exposat fins aquí és suficient per concloure d'acord amb el propòsit fonamental de la present comunicació: destacar el paper de la Reial Audiència en les conductes mèdiques catalanes i demostrar la conveniència de recórrer al seu fons documental per aprofundir en el coneixement de les mateixes. A través també del dessus dit es pot concloure, al menys provisionalment, remarcant la predominança de les conductes mèdiques en poblacions d'escàs veïnatge de terres de l'interior, de comarques tarragonines i lleidatanes sobre les barcelonines i gironines, i també destacant l'elevat grau de conflictivitat, fruit de la contraposició entre les necessitats mèdiques i possibilitats econòmiques dels pobles.

BIBLIOGRAFIA I NOTES

(1) Camps Clemente, M.; Camps Surroca, M.; Aler Ibarz, C.: "Algunes conductes del segle XVI a Catalunya". Actes- Volum I Vè Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. Vol. IX. Barcelona, 1988. Pàg. 57/73.

(2) Camps i Surroca, M.: "Evolució i anàlisi de les conductes mèdiques a Catalunya". Gimbernat Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. Vol. X. Barcelona, 1988. Pàg. 77/93.

(3) L'interès d'aquesta documentació per a la història de les conductes mèdiques es posà de manifest durant un estudi sobre conductes d'apotecaris. Veure, de Sorní Esteva, J. i Suñé Arbussà, J. Ma.: "Notas sobre conductas de boticarios en poblaciones catalanas a mediados del siglo XVIII". Boletín de la Sociedad Española de Historia de la Farmacia, XXXVIII (151-152) 219/227 (1987).

(4) La Reial Audiència borbònica va néixer quan els Decrets de Nova Planta. Els seus registres vénen a ser la continuació natural dels de Cancelleria del reis de la Corona d'Aragó i dels de la casa d'Austria, els seus successors.

S'ha estimat convenient prendre per mostra el regnat de Ferran VI perquè Felip V, el primer borbó, regnà en dues etapes massa llargues i perquè el de Lluís I fou massa curt.

(5) Era el Governador i Capità General de l'Exèrcit i Principat de Catalunya.

En la majoria de Cartes consta com a secretari la Reial Audiència Francisco de Prats y Matas.

(6) A.C.A., R.A. Reg. 389, f. 158v-161v.